

УДК 32. 019.5:004.77

Рибачук Олена Миколаївна,
аспірант кафедри культурології
та інформаційних комунікацій
Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
amryb10@ukr.net
ORCID 0000-0002-6730-8363

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ЯК СФЕРА РЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИХ ПРАКТИК

Мета роботи. У статті розглядаються актуальні процеси формування сучасного простору публічної політики в контексті розвитку інформаційного суспільства. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні таких загальнонаукових методів, як: соціально-комунікативний, системний, інформаційно-аналітичний. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає у всебічному аналізі основних соціально-комунікативних зв'язків у сфері публічної політики як синтез політичної дії, наукової рефлексії та актів мас-медійної комунікації. Визначено основні механізми взаємодії влади та суспільства у процесі регулювання сучасних політичних практик. **Висновки.** Вектор розвитку публічної політики як сфери реалізації сучасних соціально-комунікативних практик дає змогу зробити висновок, що основні тенденції розвитку сучасного суспільства значною мірою визначаються еволюцією інфокомунікаційних технологій, активне впровадження яких не лише змінює існуючі структури суспільства, а й призводить до виникнення принципово нових соціальних феноменів. Стверджується, що політика як ключовий сегмент розвитку суспільства набуває нових якісних характеристик з точки зору реалізації соціально-комунікативних практик.

Ключові слова: соціальні комунікації, публічна політика, інформаційне суспільство, механізми комунікації, влада, суспільство.

Рибачук Елена Николаевна,
аспірант кафедры культурологии и
информационных коммуникаций
Национальной академии руководящих кадров
культуры и искусств

ПУБЛИЧНАЯ ПОЛИТИКА КАК СФЕРА РЕАЛИЗАЦИИ СОВРЕМЕННЫХ СОЦИАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНЫХ ПРАКТИК

Цель работы. В статье рассматриваются актуальные процессы формирования современного пространства публичной политики в контексте развития информационного общества. **Методология** исследования состоит в использовании таких общенаучных методов: социально-коммуникативный, системный, информационно-аналитический. **Научная новизна** полученных результатов заключается во всестороннем анализе основных социально-коммуникативных связей в сфере публичной политики как синтезе политического действия, научной рефлексии и актов масс-медийной коммуникации. Определены основные механизмы взаимодействия власти и общества в процессе регулирования современных политических практик. **Выводы.** Вектор развития публичной политики как сферы реализации современных социально-коммуникативных практик позволяет сделать вывод, что основные тенденции развития современного общества в значительной степени определяются эволюцией инфокоммуникационных технологий, активное внедрение которых не только изменяет существующие структуры общества, а также приводит к возникновению принципиально новых социальных феноменов. Утверждается, что политика как ключевой сегмент развития общества приобретает новые качественные характеристики с точки зрения реализации социально-коммуникативных практик.

Ключевые слова: социальные коммуникации, публичная политика, информационное общество, механизмы коммуникации, власть, общество.

Rybachuk Olena,
Postgraduate student, Department of
Culturology and Information Communication,
National Academy of Managerial Staff
of Culture and Arts

PUBLIC POLICY AS THE SPHERE OF MODERN SOCIAL AND COMMUNICATION PRACTICES IMPLEMENTATION

The purpose of the article. *The publication deals with the actual processes of forming a modern public policy space in the context of the development of an information society. The methodology of the research is to apply such general scientific methods as social-communicative, systemic, information-analytical. The scientific novelty of the results is a thorough analysis of the main socio-communicative connections in the sphere of public policy as a synthesis of political action, scientific reflection, and acts of mass media communication. Defined the underlying mechanisms of interaction of power and society in the process of regulating modern political practices are determined. Conclusions.* *The vector of development of public policy as a sphere of realization of contemporary social and communicative practices allows us to conclude that the evolution of info-communications technologies largely determines the main trends in the event of modern society, the active implementation of which not only changes the existing structures of society but also leads to fundamentally new social phenomena. It is argued that politics as a critical segment of society's development acquires new qualitative characteristics regarding implementing social and communicative practices.*

Key words: *social communication, public policy, information society, mechanisms of communication, power, society.*

Актуальність теми дослідження. Сучасний розвиток публічної політики йде шляхом складної взаємодії і глибокого проникнення суспільства у сферу політичного. Завдяки не підконтрольному з боку держави поширенню інформації в глобальних мережах користувачам надається величезний потенціал щодо реалізації своїх громадянських прав і свобод у повсякденному житті. Тим самим розгалужена мережа соціальних медіа стає не тільки засобом впливу на акторів у сфері політики, а й фактором загальної трансформації соціально-комунікативної взаємодії влади і громадськості. Інформаційне суспільство продукує нові підходи у комунікативних стратегіях суспільно-політичного розвитку, що призводить до виникнення нових форм політичного впливу суспільства на владу за рахунок розширення участі громадян у процесі прийняття політико-державних рішень.

Тому публічна політика сьогодні це не лише вимога до відкритості (публічності) влади, якісних змін традиційного розподілу політичних ролей в системі соціально-політичної взаємодії, а в першу чергу сфера активної комунікативної взаємодії на основі сучасних ІКТ. Такий підхід актуалізує висвітлення питань ефективності такої взаємодії та подальшого її розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Концепт «публічна політика» є багатовимірним і як об'єкт дослідження неодноразово розглядався теоретиками різних напрямів та галузей наукового знання. Зокрема, у працях таких зарубіжних дослідників, як Т. Адорно, М. Хоркхаймер, Х. Арндт, П. Бурдьє, Н. Луман, Г. Фуко та ін., застосовується комунікативний підхід до дослідження політичної сфери та тих процесів, які супроводжують позиціювання індивіда та соціальних груп в межах соціально-політичного поля. Важливу роль в осмисленні загальнотеоретичних і методологічних аспектів вивчення інформаційно-комунікативного простору публічної політики в сучасних умовах відіграє аналіз процесів інформатизації та становлення інформаційного суспільства, представлений в роботах відомих західних дослідників – Д. Белла, А. Турена, І. Масуди, Е. Тоффлера, Ф. Вебстера, М. Прайса, Т. Рантанен. Аналіз інформаційних новацій, які впливають на структурні зміни політичного простору сучасного суспільства містяться в дослідженнях українських і російських вчених – О. Дубаса, В. Щербини, Р. Абдеева, В. Афанасьєва, Є. Вартанова.

Метою статті є розгляд та аналіз актуальних процесів формування простору публічної політики у взаємозв'язку з розвитком сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Оскільки основні тенденції розвитку сучасного суспільства визначаються еволюцією інфокомунікаційних технологій, активне впровадження яких не тільки змінює існуючі структури суспільства, а й спричиняє виникнення принципово нових соціальних феноменів, то політика як ключовий сегмент розвитку суспільства набуває нових якісних характеристик з точки зору реалізації ефективних соціально-комунікативних практик.

Саме поняття «публічна політика» (Public Policy) означає, що сукупність цілей, цінностей, підходів і дій легалізується органами управління соціальною системою і легітимізується народом (від грец. – publica) відповідно до основних принципів демократії, тобто народовладдя. Публічність передбачає громадський, а не приватний характер політики, тобто віднесення до політики сфери пріоритетів і інтересів великих соціальних груп, а в деяких випадках і практично всього суспільства в цілому, а не окремих особистостей і корпорацій бізнесу; відкритість політики, тобто доступність всієї інформації, що не містить державну таємницю, для всіх громадян; участь представників громадян і структур громадянського суспільства в процесі управління соціальною системою суспільства. Загалом, термін «публічна сфера» означає реальну можливість для кожного члена суспільства брати участь у суспільно-політичному дискурсі, що, по суті, є своєрідним двигуном суспільно-політичного процесу. При цьому, якщо у США домінує утилітарне і прагматичне розуміння публічної політики як держави, що вирішує проблеми суспільства, то в Європі публічна політика – це процес узгодження інтересів при виробленні та реалізації політичних рішень зокрема і політичного курсу загалом. Крім цього, публічна політика – це ще й «демократична участь різних груп інтересів, державних і недержавних політичних акторів у політико-управлінському процесі, досягнення комплексного бачення соціальної проблеми з дотриманням процедур узгодження інтересів перед безпосередньою політичною дією уряду» [1,76].

Вона представляє, по-перше, особливу якість державного управління, яке все більше орієнтується на ідеї постбюрократичної організації, яка передбачає відмову від традиційної ієрархічної структури управління на користь горизонтальних відносин партнерства, кооперації, переходу від «логіки установи» до «логіки обслуговування», розвитку нового державного менеджменту, що виключає жорсткі вертикальні форми «панування-підпорядкування»; по-друге, активна громадська участь і відповідні процедури у прийнятті владних рішень; по-третє, розробку за громадською участю різного роду програм для вирішення суспільних проблем, а також соціальні технології їх реалізації; по-четверте, процес двосторонньої комунікації різноманітних громадських груп, що вибудовуються переважно симетрично, в діалоговому режимі. Від організації публічної сфери і розвиненості її ключових інститутів і механізмів значною мірою залежить характер публічної політики.

Таким чином, публічна політика концентрує в собі комунікативну взаємодію влади та громадськості; інформацію, інтерпретацію та ієрархізацію найважливіших питань і подій суспільного життя. На думку А. Богучарського, вона фокусує такі різноманітні політичні дії, як політична участь різних верств населення у політичному житті і професійна діяльність політиків; наукова і позанаукова рефлексія щодо політичних рішень і дій; різноманітні акти мас-медійної комунікації, до складу яких входять персоніфіковані та деперсоніфіковані форми репрезентації влади з певним набором цінностей і пріоритетів; особливості інтеріоризації населенням сукупного образу влади тощо [2,38]. При цьому, коли в умовах тотальної інформатизації суспільства та трансформації системи представництва громадських інтересів у сферу публічного масштабно починають проникати різноманітні соціальні медіа, політика по суті перетворюється на суцільний медіа-процес, де громадянам представляється світ віртуального простору, гіперреальність і інші новітні механізми підтримки конкуренції за державну владу. На підтвердження цього П. Далгрэн зазначає, що політика як специфічна область публічної сфери, змушена мати справу лише з медіа-уявленнями, що мають

відношення до прийняття конкретних державних рішень [3,33-55]. Тому на сьогодні однією з найхарактерніших рис публічної політики більшість дослідників виокремлюють її медіатизацію, яка визначається сукупністю масових явищ інформаційного впливу і взаємодії як всередині політичної сфери (за допомогою формальних або неформальних управлінських технологій), так і при її переплетенні зі сферою засобів масової інформації – тобто через публічні презентації політичних смислів.

В умовах активного розвитку соціальних медіа, медіафеномени як конструкти виконують пояснювальну і регулятивну функції, забезпечуючи суспільству просте, зрозуміле і зручне для суб'єктів публічного управління уявлення про факти об'єктивної соціально-політичної дійсності. З урахуванням модельного сприйняття людиною будь-якого складного явища або процесу комунікаційні технології стають ефективним інструментом редукування реальності у політичній сфері, а створені віртуальні медіаконструкти починають жити самостійним життям, витісняючи з політичного простору реальних акторів. Медіатизація на перший план виводить не реальні політичні дії і смисли, а віртуальну боротьбу за уми представників суспільства, при цьому засоби масової інформації виступають як інструменти управління соціально-політичною реальністю для переважної більшості людей.

За таких умов масова комунікація виявляється найважливішим інструментом формування і самопрезентації публічної політики. Мова йде про активне використання публічного розуму, зростання ролі публічних дискусій та ефективно включеності громадськості у соціально-політичні процеси. На думку Л. Ніковської і В. Якимця, публічна сфера на сьогодні перетворюється на своєрідний «інноваційний інкубатор» нових соціально-комунікаційних практик, що дає змогу: «оптимізувати механізм взаємодії держави, бізнесу та громадянського суспільства (розвивати міжсекторне соціальне партнерство); долати з метою конструктивного реформування заостреність державних інститутів; підключати ресурс громадських ініціатив до формування державної політики та контролю за діяльністю влади» [4, 336].

У контексті використання інформаційних технологій для розширення можливостей кожного громадянина, підвищення участі громадян у житті суспільства за допомогою використання ресурсів Мережі, а також орієнтації на громадську ініціативу, особливого значення у розвитку публічної політики набувають практики електронної демократії. Суть «*electronic democracy*» полягає в можливості нових електронних медіа поліпшити інфраструктуру демократичного суспільства, створюючи умови переходу від репрезентативної (представницької) до партисипативної демократії (демократії участі), від участі однієї особи до співучасті всіх громадян у вирішенні актуальних соціальних проблем разом з владними органами за допомогою проведення інтерактивних діалогів, форумів, телеконференцій і телеголосування. Реалізація таких комунікативних практик передбачає формування відповідного рівня політичної взаємодії, за якого середньостатистичний громадянин буде реалізовувати позицію активного політичного актора, а не виступати в якості об'єкта впливу з боку політичних сил. Тобто цей проект створює умови для формування у громадянина активної політичної позиції і потреби брати участь в діалозі з владою.

З цієї точки зору під електронною демократією розуміється «заснований на застосуванні мережевих комп'ютерних технологій механізм забезпечення політичної комунікації, що сприяє реалізації принципів народовладдя і дозволяє привести політичний устрій у відповідність з реальними потребами інформаційного суспільства» [5,128].

Електронна демократія базується на декількох важливих принципах: прозорість, відкритість, участь, громадська просвіта. Це передбачає, зокрема:

- розширення прав і можливостей, сприяння участі громадян у процесах прийняття рішень (е-голосування, е-петиції, е-референдуми, е-консультації), складання бюджетів, міське планування, у створенні дорадчих просторів (е-форуми, соціальні медіа) і тим самим – інтенсифікації інтерактивного політичного життя;

- зниження порогів для співпраці громадян із неурядовими організаціями, політичної мобілізації, об'єднання навколо спільного бачення;

– електронна демократія є інструментом для соціальної інтеграції, соціалізації, громадянської освіти, обміну знаннями.

На сьогодні прикладами дієвих механізмів електронної демократії у сфері публічної політики є: мережева комунікація громадян і колективне обговорення соціально значущих питань в режимі on-line (е-петиції, е-звернення); формування онлайн-спільнот (онлайн-ком'юніті), включаючи механізми планування та реалізації громадських ініціатив та різноманітних проєктів; мережева комунікація громадян з органами влади, включаючи інструменти впливу на прийняття рішень і громадський контроль за діяльністю органів влади; громадське онлайн-управління на загальнодержавному й муніципальному рівнях тощо.

Поряд з механізмами е-демократії активному включенню громадськості в публічне управління сприяють засоби електронного урядування. В основі феномена електронного урядування знаходяться інформація та комп'ютерні технології, під впливом яких складається новий тип публічного управління, використання державою різних інформаційних технологій, Інтернету та інших технологій з метою розширення доступу громадськості, інших державних структур до державної інформації та служб, а також для підвищення якості й ефективності в державному управлінні [6]. При цьому саме участь людини у процесах, де ключову роль відіграє інформаційна складова, дає змогу говорити про інформаційні системи як про соціальні системи, в яких комунікації на основі інформаційних технологій вимагають нових управлінських рішень щодо реорганізації основних процесів, які протікають в державному секторі.

Електронне урядування констатує спосіб, яким інститути публічного сектору використовують технологію для здійснення адміністрування і розширення спектра надання існуючих послуг, тоді як електронне управління навпаки є не просто технологічним або фізичним простором застосування інформаційно-комунікативних технологій для публічних справ, а способом, за допомогою якого організовується і використовується політична і соціальна влада. Електронне управління пояснює, яким чином громадяни взаємодіють з владою

або впливають на законодавство чи суспільні процеси.

Традиційно виділяються три рівні електронного управління: електронне інформування громадян державними органами: влада стає більш відкритою для громадян (в електронному просторі з'являються документи, які приймаються і затверджуються органами влади, роз'яснюються прийняті рішення); електронна взаємодія громадян і державних органів (забезпечують механізми спілкування громадян і представників влади, що відбувається у віртуальному просторі в масштабі реального часу: обговорення пропонувань і прийнятих рішень, з'ясування тих чи інших важливих питань); електронне обслуговування громадян державними органами (може здійснюватися установами, спеціально уповноваженими на це державними органами).

У контексті цього специфіка застосування ІКТ у сфері публічної політики полягає в тому, що соціально-комунікативна взаємодія влади та суспільства проходить фактично на рівні інтегрованих інформаційних інтернет-порталів, через які громадскість активно може долучатись до прийняття управлінських рішень та брати участь у відкритому діалозі щодо питань суспільно-політичного значення. Окрім вже традиційних засобів та методів е-демократії, на сьогодні у функціонуванні управлінських процесів значну роль відіграють соціальні мережі, блоги, мікроблоги (Twitter), мультимедійні платформи, комунікативні можливості яких дають змогу ефективно розвивати та втілювати основні принципи електронної демократії та електронного урядування.

Мережі у публічній політиці є системою державних і недержавних утворень, що використовують загальні формальні і неформальні норми, які взаємодіють між собою на основі ресурсної взаємозалежності з метою досягнення загальної згоди, суспільного блага. Мережеві громадські організації припускають відмову від бюрократизації та формалізації, а також високий статус інформаційних і гуманітарних засобів інтеграції. Вони можуть бути визнані найбільш ефективним видом зв'язку держави і громадянського суспільства.

На відміну від поняття «медіатизації» дослідниця І. Мірошниченко розробила теоретичне обґрунтування концепту «мережева публічна політика» аналізуючи процеси «мережевізації». Теоретична модель мережевої публічної політики включає: 1) ефекти мережевізації, або фактори трансформації публічної політики, що мають як позитивні, так і негативні результати; 2) мережевий ландшафт публічної політики як гетерогенну і динамічну структуру, яка інтегрує все різноманіття мереж, що характеризуються плюралістичними підставами самоорганізації і різними темпоральними характеристиками, забезпечуючи спадкоємність мережевої публічної політики з соціокультурною еволюцією політичної онтології в цілому; 3) механізми відтворення мережевої публічної політики у різних її вимірах – просторовому, інформаційно-дискурсивному, інституційному, діяльнісно-активістському, управлінському [7,41]. У вузькому розумінні така модель передбачає, що завдяки програмним сервісам у членів мережевих спільнот є можливість використання інструментів оперативного пошуку потрібних контактів і швидкого встановлення зв'язків між людьми та владними інституціями для спільних соціально-комунікативних практик. Унаслідок цього мережеві спільноти реалізують функції самоорганізації і тим самим сприяють формуванню активного мережевого громадянського суспільства як повноцінного суб'єкта публічної політики. Альтернативні канали інформації дають громадянам можливість докладно оцінювати державний дискурс, порівнювати наявні точки зору і підходи та робити власний вибір.

Інформація про політику в соцмережах відіграє неймовірно важливу роль у формуванні цієї самої політики, адже соціальні медіа відкрили новий, складний шлях, в якому проявляються і зливаються мета-наративи про політичні дії. Twitter, Facebook та інші соціальні мережі стали новими колективними, відкритими, але «неквартирними» просторами нерівномірного впливу там, де розповіді про конфлікт зливаються, а потім ретранслюються і перетікають до ЗМІ. При цьому як негативний аспект продукування публічної політики за допомогою комунікативних практик соці-

альних медіа часто розглядається соціально-мобілізаційна активність деструктивного характеру, а також акції протесту, які організуються із застосуванням інструментарію соціальних мереж (рухи, демонстрації, флешмоби тощо) і стають повсякденними в житті сучасного суспільства. Уже зараз потенціал соціальних медіа є достатнім, щоб за їхньою допомогою влаштувати повномасштабний соціальний катаклізм («блогерні революції» в Єгипті, Тунісі, Ємені), загальнонаціональну акцію, переважно віртуальними засобами організувати громадський або політичний рух тощо. При цьому соціальні мережі – це лише інструмент, який відіграє роль катализатора масових протестів, однак не створює їх сам по собі. Крім того, роль цього інструменту в окремих випадках є подвійною, даючи змогу як мобілізувати людей на спротив, так і утримати їх від нього, в чому полягає його своєрідний парадокс.

Як доказ міжконтинентального масштабу та всеохоплюючого впливу соціальних мереж на протікання сучасних політичних процесів у публічній сфері можна розглядати проведення міжнародних конкурсів інтернет-активізму. Як приклад можна назвати The Bobs, заснований 2004 року німецькою суспільно-правовою медіакомпанією Deutsche Welle (DW). Призами конкурсу щороку нагороджують онлайн-проекти різними мовами, котрі стимулюють Інтернет-дискурс у контексті розповсюдження свободи слова й захисту прав людини, впливу громадськості на управлінську діяльність. Мета The Bobs – наголосити на різноманітності і важливості нових форм масової комунікації в Інтернеті (блогів, мікроблогів, соціальних мереж, веб-сайтів проектів вищевказаної тематики, веб-версій ЗМІ тощо), організувати міжнародний полілог на суспільно важливі теми. Проаналізувавши перелік переможців 2004–2012 рр., можна помітити, що це переважно користувачі, які походять із держав із браком демократії. Наприклад, дисиденти, професійні та громадські журналісти, а також організації. Більшість переможців висвітлюють у своїх блогах теми та події, котрі замовчують у суспільстві та рідко оприлюднюються у традиційних мас-медіа [8,105].

Орієнтацію на мережеві комунікативні практики можна прослідкувати і в роботі міжнародних організацій у сфері публічного управління, таких як NispaCee (The Network of Institutes and Schools of Public Administration in Central and Eastern Europe), EGPA (European Group of Public Administration), IIAS (International Institute Administrative Science), IASIA (International Association of Schools and Institutes of Administration). Їхні ціннісні установки та робочі програми здебільшого передбачають спрямованість на формування мережевої культури у публічному управлінні, шляхом організації і заохочення обміну інформацією щодо подій в теорії і практиці державного управління; полегшення впровадження інноваційних ідей, методів і методик в державному управлінні; розвитку і стимулювання вивчення та практики державної служби тощо.

Таким чином, публічну політику в мережі можна характеризувати як сукупність створених користувачами засобів публічної політики, заснованих на застосуванні технологій глобальної мережі Інтернет - web 2.0 і web 3.0, які розширюють єдиний інформаційно-комунікаційний простір публічної сфери за допомогою впливу соціального середовища на створення, використання, відтворення контенту мережевого простору, що впливає на

суспільство. Соціальні мережі, засновані на горизонтальних взаємодіях, не тільки змінюють традиційні організаційні структури громадянського суспільства, а й створюють основи нового інституційного дизайну публічної політики.

Отже, на сьогодні перед публічною політикою стоїть безліч інформаційних викликів та інституційних вимог, вона має адаптуватися до реалій інформаційного суспільства, за якого кожен громадянин може створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися та обмінюватися інформацією та знаннями, використовувати інформаційні технології для розширення можливостей реалізації власного потенціалу, сприяти суспільному і особистісному розвитку, підвищувати якість життя та створювати умови для відкритого і прозорого публічного управління. Рефлексивна включеність громадян і механізми їх мережевої самоорганізації зумовили появу публічних механізмів інкорпорування соціальних медіа в систему публічного управління. Такі інтерактивні механізми мережевого публічного управління як електронне урядування, електронна демократія, соціальні мережі – стали невід'ємною частиною публічної політики сучасних держав як результат її мережевізації.

Список використаних джерел

1. Беляева Н. Ю. Развитие концепта публичной политики: внимание «движущим силам» и управляющим субъектам. *Полис*. 2011. № 3. С. 72–87.
2. Богучарский А. В. Публичная политика как форма репрезентации власти в культурно-историческом процессе: автореф. дис. ... докт. соц. н.: 22.00.06. Ростов-на-Дону, 2005. 38 с.
3. Dahlgren P. The Public Sphere and the Net: Structure, Space, and Communication / Mediated Politicp. *Communication in the Future of Democracy*. Ed. by W.L. Bennett and R. M. Entman. Cambridge : University Press, 2001. P. 33–55.
4. Никовская Л. И. Гражданские инициативы и модернизация России / Гражданские инициативы и модернизация России: [сборник статей] / Л. И. Никовская, В. Н. Якимец, М. А. Молокова. Москва: Ключ–С, 2011. 336 с.
5. Грачев М. Н. Демократия: методология исследования, анализ перспектив. М. : АЛКИГАММА, 2004. 128 с.
6. Клименко І. В. Проблеми та пріоритети державного управління інформаційною безпекою в системі електронного врядування [Електронний ресурс] / І.В. Клименко // Державне управління: удосконалення та розвиток. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=derzhavne-upravlinnya-udoskonallengya-ta-rozvytok&s=ua&z=18>. – Назва з екрана.

7. *Мирошніченко І. В.* Соціальні мережі в Російській публічній політиці: автореф. дис.... д. політ. наук: спец. 23.00.02. М., 2013. – 41 с.
8. *Грабська А. В.* Міжнародний конкурс інтернет-активізму The Bobs від Deutsche Welle як інструмент розповсюдження свободи слова за допомогою нових медій. *Світ соціальних комунікацій*. 2013. № 10. С. 104–106.

References

1. Belyaeva N. Y. (2011). Development of the concept of public policy: attention to «driving forces» and the manager of subjects. № 3. pp.72-87. [in Russian]
2. Bogucharsky A. V. (2005). Public policy as a form of representation of power in the cultural-historical process: author's abstract. p. 12. [in Russian]
3. Dahlgren P. (2001). The Public Sphere and the Net: Structure, Space, and Communication. *Communication in the Future of Democracy*. Cambridge: University Press. pp. 33-55. [in English]
4. Nikovskaya L. I. (2011). Civil initiatives and modernization of Russia / Civil initiatives and modernization of Russia: [collection of articles]. 336 p. P. 6. [in Russian]
5. Grachev M. N. (2004). Democracy: methodology of research, analysis of perspectives. М.: ALKIGAMMA. p. 93. [in Russian]
6. Klymenko I. V. (n.d.). Problems and priorities of Public administration of information security in the system of electronic governance [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=derzhavne-upravlinnya-udoskonalennya-ta-rozvytok&s=ua&z=18>.- Title from the screen. [in Ukrainian]
7. Myroshnichenko I. V. (2013). Social networks in the Russian public policy: author's abstract dis... d. of political sciences: specialty. 23.00.02. М. p.20. [in Russian]
8. Grabskaya A. V. (2013). International competition of Internet activism The Bobs from Deutsche Welle as an instrument for the spread of freedom of speech with the help of new media / The world of social communications. № 10. P.104 -106. P.105. [in Ukrainian]